

SAK 15/17 FRAMTIDIG ORGANISERING OG FINANSIERING AV HALLINGDAL ETABLERERSENTER

SAKSOPPLYSNING

Bakgrunn

I sak 08/17 gjorde Regionrådet for Hallingdal slikt vedtak:

1. Regionrådet for Hallingdal løyver kr. 310.000 i tilskot Hallingdal Etablerersenter for 2017. Tilskotet blir finansiert frå regionalt næringsfond.
2. Regionrådet for Hallingdal rår til at det blir gjort ei evaluering og vurdering av framtidig drift og finansiering av Hallingdal Etablerersenter, innan 1.6.2017. Dette vil vera med på å danne grunnlaget for vidare handsaming og kommunale løyvingar frå og med 2018.

Regionrådet for Hallingdal har motteke notat (vedlagt) frå Hallingdal Etablerersenter, med vurdering av framtidig organisering og finansiering. Ei nærare evaluering av Hallingdal Etablerersenter er ikkje gjort.

Hallingdal Etablerersenter, utvikling, arbeidsoppgåver

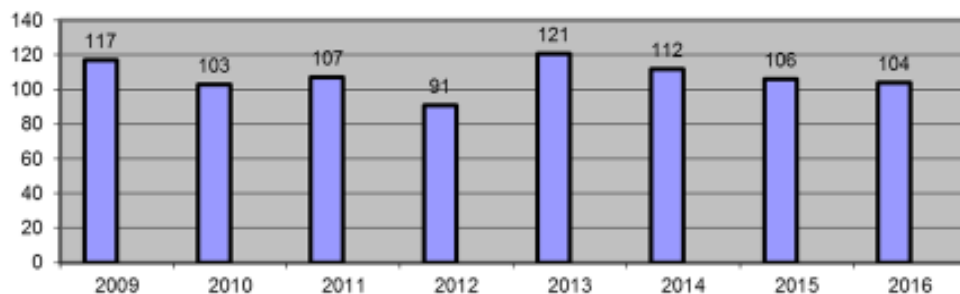
Hallingdal Etablerersenter (HE) starta i 2002, og har sidan 2005 vore eit fast interkommunalt tiltak for dei 6 kommunane i Hallingdal. Gol kommune har i heile perioden hatt vertskapsfunksjon med arbeidsgjevaransvar for dagleg leiar og rekneskapsfunksjon. Etablerersenteret har kontor i Hallingdal Næringshage, men møter etableraren i eigen kommune, for rettleiing utover det som kan gjevast pr telefon eller epost.

Målsettinga til Hallingdal Etablerersenter er m.a:

- Stimulere til nyskaping og entreprenørskap i Hallingdal
- Bidra til etablering av ny næringsverksemd i Hallingdal
- Bidra til at nyetablerte verksemdar får eit best mogeleg fundament for å utvikle seg
- Bidra til vidareutvikling og nyskaping i eksisterande næringsliv

HE legg vekt på rådgeving til personar med planar om å starte eigen verksemd og tett oppfølging av nyetablerte bedrifter den fyrste driftsperioden, utover sjølve etableringsfasen.

Talet på unike brukarar av etablerersenteret sine tenester har ligge i område 100-115 pr. år heilt sidan tenesta vart etablert som eit fast tiltak.

Tett oppfølging og fleire rettleiingar pr. etablerer er ei bevisst satsing for å gje etableraren best mogeleg grunnlag i den vanskelege startfasa. Det blir gjeve råd om regelverk/forskrifter og verkemidlar, gjennomgang av forretningsidear og forretningskonsept. Bistand til utarbeiding av budsjett og forretningsplanar, hjelp til søknadar om etablerarstipend, annen finansiering og allianse/- nettverksbygging.

Det blir gjennomført årlege etablerarkurs for personar med planar om å starte eigen verksemd. I 2016 deltok 24 deltakarar, godt over gjennomsnittet som har ligge på ca. 15 deltakarar.

Etablerersenteret gir til ein viss grad rådgjeving til eksisterande bedrifter i deira interne utviklings- og omstillingsprosjekter med nye produkt, forretningsområder og andre innovative prosessar. Etablerersenteret bidreg i søknadsprossesar til Innovasjon Norge m.m.

Etablerersenteret gir informasjon om senteret sine tenester via kommunane sine næringsmedarbeidarar, servicetorg og nettsider. Informasjon om HE er og på www.hallingdal-etablerersenter.no der etablerarar og gründera bli profilert gjennom presentasjonar og artiklar.

Sidan hausten 2015 har HE vore ein av pådrivarane for «Innovasjonssløft Hallingdal». Samarbeid med andre lokale og regionale nettverk er ein viktig del av aktivitetane til Hallingdal Etablerersenter. Ein del etablerarar har behov for tilførsel av kompetanse og nettverk utover det Hallingdal Etablerersenter kan bidra direkte med, og det er viktig at etablerersenteret kan formidle kontakt med andre aktuelle kompetansenettverk som f.eks Driv Inkubator, Papirbredden Innovasjon, Connect Norge, Innovasjon Norge, Patentstyret, Build2Grow/forskningsparken, m.m.

Det er og viktig med eit godt samarbeid med lokale bankar og finansieringsinstitusjonar for å koma med innspel i ein tidleg fase om korleis etablerarbedriftene må/bør jobbe for å skapa ein god prosess i arbeidet med finansiering. Etablerersenteret er også ein aktiv aktør i det regionale arbeidet med tilflytting/tilbakeflytting, i samarbeid med Regionrådet for Hallingdal. Etablerersenteret bidreg også i arbeidet med Ungt entrepenørskap og «Start av egen virksomhet» i skulane.

Økonomi

Hallingdal Etablerersenter har i mange år vore finansiert gjennom faste, årlege kommunale bidrag, tilskot frå partnarskapsavtale Buskerud fylkeskommune/Regionrådet for Hallingdal, tilskot frå Innovasjon Norge i Buskerud/Vestfold og bidrag frå lokale bankar. I 2016 hadde HE eit totalbudsjett på kr.1.310.000.

Frå 2002 – 2015 har Hallingdal Etablerersenter vore finansiert med i storleik 50% frå partnarskapsavtale Buskerud fylkeskommune/Regionrådet for Hallingdal og Innovasjon Norge. Resterande 50% har vore kommunale tilskot, noko støtte frå lokale bankar og litt kursavgifter. I 2016 vart tilskot frå fylkesnivå, (BFK og IN) koordinert frå utviklingsavdelinga i fylket. Totalt fekk Hallingdal Etablerersenter løyvd kr.635.000 frå BFK for 2016. Dette utgjorde 48,5% av budsjettet.

Med omlegging av regionale utviklingsmidlar i statsbudsjettet f.o.m. 2017 er den totale potten til Buskerud fylkeskommune redusert, den har ei anna innretning og det blir ikkje lenger løyvd midlar til partnarskapsavtala Buskerud fylkeskommune/Regionrådet for Hallingdal. Buskerud fylkeskommune har for 2017 sett av 2 mill. kroner, som ei overgangsordning, til etablerarsentra i fylke, noko som er ein reduksjon på 40% i forhold til samla løyving Bfk og Innovasjon Norge. Ut frå dette mangla Hallingdal Etablerersenter kr. 310.000 i forhold til forslag budsjett for 2017, og som Regionrådet for Hallingdal gjekk inn og dekte.

Finansiering 2017:

- Kommunale tilskot	kr.	486.000
- Regionrådet for Hallingdal	kr.	310.000
- Buskerud Fylkeskommune	kr.	384.000
- Lokale bankar, 3 x 50.000	kr.	150.000
- Kursavgift etablerarar	kr.	15.000
SUM	kr.	<u>1.345.000</u>

15.mars 2017 handsama Hovudutval for miljø, innovasjon og næring i Buskerud fylkeskommune sak om «Tildeling av midler til etablerertjenestene 2017» med slikt vedtak:

1. *Hovedutvalget for miljø, innovasjon og næring bevilger kr. 2 000 000 til finansiering av etablererveiledningstjenesten i Buskerud i 2017.*
2. *Etablererkontorene tildeles forholdsmessig samme beløp som i 2016.*
3. *Den igangsatte prosessen om organisering og finansiering av etablererveiledningen følges opp i dialog med kommunene. Dette arbeidet vil ha spesielt fokus på lover og retningslinjer for offentlig finansiering. (Føringer for bruk av utviklingsmidler, EØS-regelverk og Lov om offentlige anskaffelser).*
4. *Hovedutvalget skal holdes orientert om arbeidet*

I saksutgreiinga står det m.a.:

Slik etablerertjenesten har vært finansiert fra fylkeskommunen gjennom mange år, tilfredsstillende det ikke kravene til bruk av utviklingsmidler, de skal ikke brukes til drift. Det har derfor blitt nødvendig å endre finansieringsmodellen for etablerertjenesten.

Det arbeides nå med å utvikle en modell for en alternativ måte å styrke etablerertjenesten på, i tråd med fylkeskommunenes rolle som regional utviklingsaktør. En arbeidsgruppe med deltagere fra eiere og endre interessenter i etablerertjenesten i fylket hadde oppstartsmøte i oktober 2016. Arbeidsgruppen ønsket å avvente budsjettvedtak før videreføring av arbeidet. I løpet av våren vil arbeidsgruppen legge frem for et forslag til en mer samordnet etablerertjeneste på tvers i hele fylket kommunene/kommuneregionene. Det skal også utarbeides en ny finansieringsløsning der fylkeskommunen ikke bidrar med finansiering av drift, men bidrar på andre måter.

Etablererveiledningen er et kommunalt ansvar og et verktøy for kommunene. Det er viktig at det er en velfungerende førstelinjetjeneste i fylket, og fylkeskommunen som regional utviklingsaktør vil støtte opp om dette.

Fagrådet til Hallingdal Etablerersenter sine vurderingar for vidare drift

Hallingdal Etablerersenter har ikkje gjort nokon nærare evaluering av tenesta, men fagrådet har vurdert ulike forslag til vidare drift:

1. *Hallingdal Etablerersenter bør opprettholde nåværende driftsform, organisering og aktivitetsnivå for å stimulere til nyskaping og ivareta nyetableringer i alle kommuner i Hallingdal på minst samme nivå som i dag.
Bortfallet av regional finansiering på kr.635.000 fordeles mellom kommunene i Hallingdal etter omforent fordelingsnøkkel.*
2. *Driften opprettholdes som nå. Det søkes økt finansiering fra lokalt næringsliv og det legges opp til en omdefinering av enkelte av dagens oppgaver til «prosjekt» som det søkes egen prosjektstøtte til fra BFK.*
3. *Etablerere i Hallingdal ivaretas fra kontoret i næringsshagen på Gol. (Møter ikke lenger etablererne i egen kommune). Unntak der befarer eller møter med lokale aktører er*

nødvendig. Dette vil sannsynlig føre til redusert etterspørsel etter etablerersenterets tjenester med «lang» reiseavstand.

Dersom ikke mulig redusert etterspørsel medregnes, vil rådgiving fra kun ett fast kontor kunne gi en innsparing på om lag 40.000-50.000 kr pr år, kjøretid og kjøregodtgjøring medregnet. Redusert etterspørsel vil selvsagt kunne gi enda mer innsparing, men det er vel neppe målsettingen.

- 4. Etablererveiledningen overføres til hver enkelt kommune kombinert med bruk av eksterne konsulenter fra ulike innovasjons- og inkubatormiljøer i Oslo-Drammensregionen.*

Vedtak:

Fagrådet anbefaler at nåværende drift og aktivitetsnivå ved Hallingdal Etablerersenter opprettholdes for å stimulere til nyskaping og ivareta nyetableringer i alle kommuner i Hallingdal på minst samme nivå som i dag.

Bortfallet av regional finansiering på kr.635.000 anbefales fordelt mellom kommunene i Hallingdal etter omforent fordelingsnøkkel.

Det bør i tillegg søkes om eksterne midler til et å gjennomføre et tidsavgrenset prosjekt i samarbeid med regionrådet med målsetting om å finne en stabil, framtidig drifts- og organisasjonsmodell for Hallingdal Etablerersenter.

VURDERING

Hallingdal Etablerersenter vart etablert i januar 2002 med bakgrunn i at kommunane i Hallingdal såg det føremålstenleg med ei felles etablerarteneste.

Når det gjeld behovet for etableraroppfølging og bedriftsrettleiing har dagleg leiar ei klar oppfatning om at dette er tenester som Hallingdal har behov for også i dag, og det blir nytta. Vedlagt årsmelding for 2016 gjev og eit klart uttrykk for dette.

Brukarundersøking som vart gjennomført i 2012 (vedlagt) gjev og klare konklusjonar på nytte:

- 1. Nær 80 % av de som er i kontakt med Hallingdal Etablerersenter etablerer egen virksomhet og nesten 90 % av disse eksisterer fortsatt etter noen års drift. Bedriftene har som målsetting (gjennomsnittlig) å doble omsetningen sin i løpet av 2 år.*
- 2. Brukerne er i stor grad fornøyde med tjenestene og veiledningen ved Hallingdal Etablerersenteret, og et flertall gir uttrykk for at de fortsatt ønsker å benytte etablerersenterets tjenestetilbud. Det framgår at personlig veiledning er det tjenestetilbudet som flest har brukt, og vil benytte seg av i framtida.*
- 3. Hallingdal Etablerersenter får gode tilbakemeldinger på tilgjengelighet, lokal kunnskap og kompetanse, og som støttespiller i oppstartfasen. Flere mener at Hallingdal etablerersenter kan bli enda bedre til å gi tettere oppfølging i startfasen for en virksomhet, bli bedre på nettverksbygging for etablererne og har et forbedringspotensial innen nettbasert informasjonsflyt til nyetablerere og ferske bedriftsledere.*

Ut frå dei signal som blir gjevne må ein rekne med at regionale tilskot til drift av etablerersentra vil bli ytterlegare redusert eller dei vil falle heilt ut. Dette gjer at brorparten av finansieringa til drift av HE, i framtida, i mykje større grad må baserast på kommunale tilskot.

Sjølv om det ikkje er gjennomført ei fullverdig evaluering av Hallingdal Etablerersenter så opplever dagleg leiar at det er eintydige signal frå næringsliv og næringsrådgjevarar at dette er ei nødvendig og målretta teneste. Men for å få eit noko breiare fundament er det sett på nokre vurderingar/rapportar som kan ha ein viss relevans.

Telemarksforskning gjorde i 2014 ei utgreiing av etablerertjenestene i Buskerud, på vegne av Buskerud fylkeskommune (vedlegg 4).

Utdrag:

Notatet gjennomgår den kommunale etablerertjenesten i Buskerud og setter denne inn i sammenheng av forskningslitteratur, studier av andre fylker og lands etablerertjeneste, og brukererfaringer i Buskerud. Studien viser at tjenesten er veletablert, og langt på vei velfungerende, men at den er noe fragmentert og at den sannsynligvis trenger å styrke både kvalitet og synlighet for å være best mulig tilpasset framtidige krav. Studien ender opp med et sett råd for framtidig utvikling av tjenesten hvor samordning på flere felt er det mest sentrale.

Etablerertjenesten i Buskerud er hva vil må kalle veletablert. Det er en styrke, men det kan også bli dens svakhet. Vi har i rapporten vist hvordan utviklingen av effektiv fornying og vekst av det regionale næringslivet er avhengig av både ordinære etableringer og innovativt entreprenørskap. De offentlige etablererkontorene i fylket er delvis, og kan i enda større grad bli, et veltilpassede verktøy for dette formålet. Det forutsetter i så fall en samordnet innsats på flere områder parallelt. Å initiere og drive fram slik samordnet innsats er det urimelig å kreve av kontorene selv å forestå med den trange tidsrammen de allerede opplever seg å ha til operativ innsats. Skal satsing på etablering og entreprenørskap være en effektiv strategi i Buskeruds plan for næringsutvikling og verdiskaping, må ansvaret for utvikling og koordinering løftes fram som en særskilt satsing. Det er imidlertid viktig at satsingen ikke løftes «opp» og «ut» fra kommunenes egne innflytelsessone. Den beste framgangsmåten virker til å være å bygge sammen de ulike elementene, og innpasse de påpekte kvalitetene nedenfra. Slik kvalitetsbygging og sammenføring kan imidlertid ha nytte av en byggeledelse og «arkitektfaglig» bistand om hvordan bygget bør se ut. En slik rolle, som byggeleder/arkitekt, er det etter vår vurdering, naturlig at fylkeskommunen fyller.

Etter dagleg leiar sitt syn er det viktig å ha med seg at dei ulike etablerarsentra i Buskerud er organisert ulikt og fungerer ulikt. Hallingdal har eit etablerarsenter som fungera godt, med eit rimeleg nøkternt budsjett og målretta innsats. Likevel er det sjølvstøtt forbettringspotensiale og det vil vera spørsmål om rett ambisjonsnivå. Eit styrka samarbeid mellom etablerarsentra i Buskerud, basert på etablerarsentra sine behov og med Buskerud fylkeskommune som ein pådrivar og tilretteleggjar verkar fornuftig.

Evaluering av etablerertjenestene i Akershus 2012 – 2015

Rapporten som er utarbeida av Analyse & Strategi og Kunnskapsparken Bodø på oppdrag frå Akershus fylkeskommune og Innovasjon Norge.

Hovedformålet med evalueringen er å vurdere innhold, organisering, ressursbruk, nettverk og samarbeidsformer samt omfang av etablerertjenesten med det formål å skape et grunnlag for beslutning om hvordan tjenesten skal driftes i framtiden.

Sjølv om det er mykje som er ulikt ser dagleg leiar at det er fleire tema i tilrådingane som bør ha overføringsverdi til Hallingdal:

- *For å bli sikrere på at tilbudet treffer målgruppen, og gjøre det mulig å måle effektene av tjenesten, bør fylkeskommunen utarbeide en tydeligere målstruktur med operasjonaliserbare hovedmål og delmål. Disse vil også være utgangspunkt for handlingsplaner og aktiviteter.*
- *Det anbefales at Akershus fylkeskommune tar mer styring over hva som tilbys i delregionene, og stiller klare krav til lik rapportering og lik oppfølging av kandidater over tid. Det bør både utvikles en felles administrativ løsning for operatørene, og et felles system for oppfølging av brukere.*

- Det anbefales å fortsette med en desentral tjeneste i Akershus. Dette anses av brukerne som viktig for kvaliteten på tilbudet, da veiledningen ved behov kan knyttes til muligheter og utfordringer i det lokale næringslivet.
- Det anbefales å se nærmere på en løsning som kombinerer personlig veiledning med nettbaserte tjenester. Digitalisering av deler av tjenesten kan både bidra til effektiv ressursutnyttelse og være en måte å enklere nå ut til deler av målgruppen, som yngre brukere.
- Samarbeidet med NAV oppleves som problematisk fra etablerertjenestens side. Det anbefales derfor at dette samarbeidet settes på dagsorden og struktureres bedre ved revidering av tjenesten.

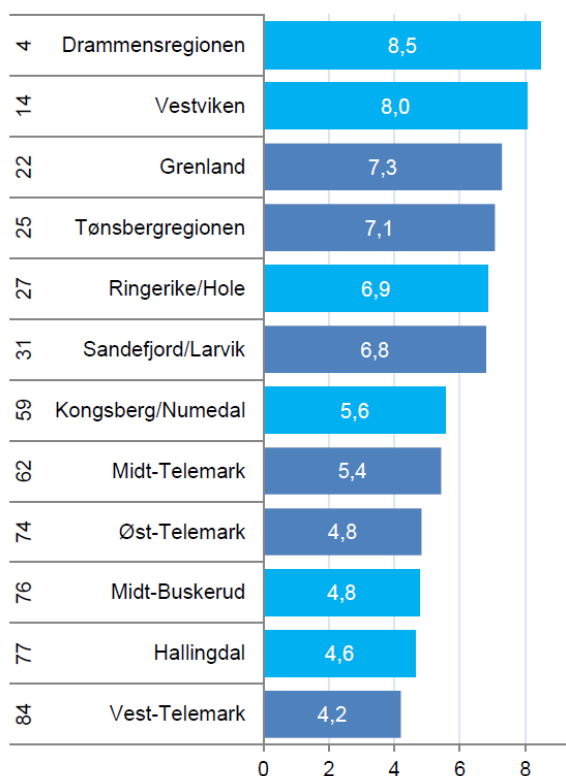
Næringsindikatorer for Buskerud, Indikatorrapport 2016

Telemarksforskning har på oppdrag for Buskerud fylkeskommune utarbeida ein indikatorrapport for næringsutviklinga i Buskerud. Det er utarbeida eit sett med 23 indikatorar der etableringsfrekvens, bransjejustert etableringsfrekvens og vekst i talet på føretak er tre av indikatorane. Norge er delt inn i 84 regionar, som er eit nivå som er nytta i analysane.

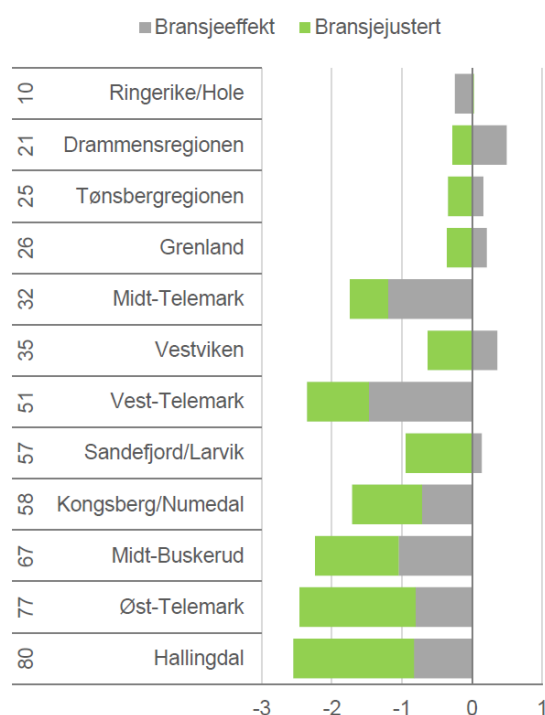
Kap. 2.8 Delmål 4: Entreprenørskap Er mest interessant i denne samanheng.

Det er målt talet på nyregistrerte føretak som del av eksisterande føretak i byrjinga av året. Etableringsfrekvensen syner kor mange nye føretak som vart etablert i forhold til talet på føretak.

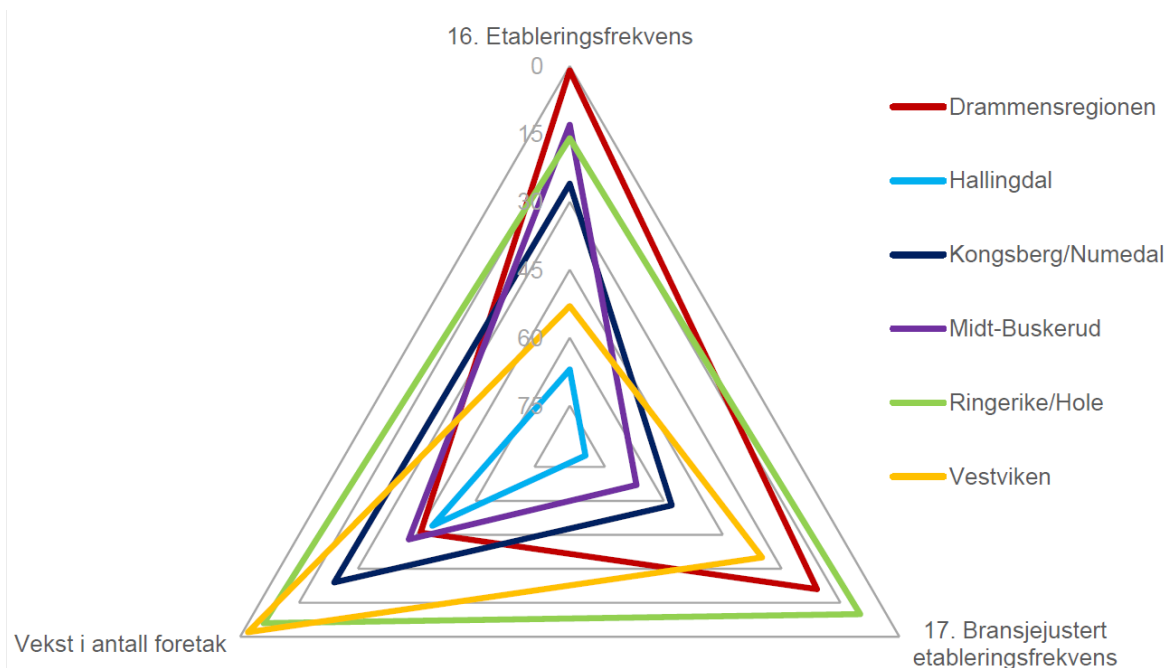
Bransjejustert etableringsfrekvens er etableringsfrekvensen der verknadar av bransjestrukturen er trekt frå. Denne indikatoren fortel om regionen har få eller mange etableringar når det blir teke omsyn til at etableringsfrekvensen varierar mykje mellom ulike bransjar.

Etableringsfrekvens 2015

Bransjejustert etableringsfrekvens 2015

I samband med ei vurdering av framtidig drift og organisering Hallingdal Etableresenter er det og viktig å sjå på det samla verkemiddelapparatet i Hallingdal. I samband med Byregionprogrammet fase 2 er det m.a. to konkret tiltak som er relevante i denne samanheng:

- Utvikle eit koordinert og meir slagkraftig næringsapparat
- Samordne fagmiljø i kommunal sektor der det er føremålstenleg

Rådmannsutvalet har også drøfta eit utvida næringssamarbeid i forhold til dei 6 kommunane. Ut frå dette er det teke initiativ til eit arbeid for å koma i gang med ein prosess, for å få vurdert alternative løysingar for framtidig samarbeid, for dei som er eit støtteapparat for næringsutvikling i Hallingdal.

Aktørar i dette arbeidet har vore:

- Kommunane i Hallingdal
- Regionrådet for Hallingdal
- Hallingdal Næringshage
- Hallingdal Etableresenter
- HallingExpo
- Torpomoen

I arbeidet er det i stor grad ei felles oppfatning at næringsapparatet i Hallingdal kan styrkast ved eit endå betre samarbeid. Argument for eit styrka samarbeid er m.a.:

- Dagens samarbeid har ikkje god nok struktur
- Betre ressursbruk
- Styrke koordineringa mellom dei ulike næringsaktørane
- Me kan gjera kvarande betre innan næringsutvikling
- Utnytte kompetanse på tvers
- Sikre betre informasjonsutveksling
- Aleine, små fagmiljø, treng å høyre til ei faggruppe
- Større mogelegheit til å gjennomføre større prosjekt (kompetanse, ressursar)
- Større mogelegheit til å nyttiggjera seg ulike sentrale verkemiddel
- Utnytta mogelegheiter; områder der me kan koma lenger ved eit samarbeid

Hallingdal er ein felles bu- og arbeidsmarknadsregion, ut frå dette er målsettinga med eit utvida samarbeid, å styrke næringslivet i Hallingdal (fokus på lokal verdiskapning).

Eit utvida samarbeid for næringsapparatet i Hallingdal kan vera frå å etablere ein strukturert møteplass til ei meir formalisert organisering. I fyrste omgang er det vurdert som viktig å få på plass ein meir strukturert møteplass. Det skal vera månadlege møter med sakliste og referat, der hovudsak er konkrete problemstillingar, prosjekt, tiltak, utviklingsoppgåver. Sekretariatsfunksjon går på omgang blant kommunane (1 år) og Ål kommune har fyrste etappe. Parallelt med dette blir det sett på tettare samarbeid/organisering mellom fleire av aktørane.

Uansett framtidige løysingar for næringsapparatet i Hallingdal vil det vera nødvendig med ei etablerarteneste. Dette var noko kommunane i si tid såg som føremålstenleg å ha felles, ein situasjon som ikkje har endra seg. Det blir gjeve tydlege meldingar frå næringsapparatet i kommunane at er ynskjeleg å ha ei felles etablerarteneste. Dette blir og vurdert som svært naturleg med ein region som er ein tydleg felles bu- og arbeidsmarknadsregion.

I dei vurderingar som blir gjort no kunne det vore naturleg å sjå på organiseringsformer med det resterande verkemiddelapparatet i Hallingdal. Men dett er prosessar som ikkje har kome langt nok til at det kan vera med i vurderingar som blir gjort no.

Ut frå dei vurderingar som er gjort bør aktivitetsnivået ved Hallingdal Etableresenter minst haldast på dagens nivå. Om oppgåver kan løysast meir «smart», effektivt og i samarbeid med andre bør fyrst og fremst vera vurderingar HE gjer, men det er grunn til å tru at det er potensiale.

Når det gjeld dei økonomiske forholda må ein rekne med at regionale tilskot til drift av etablerersentra vil bli ytterlegare redusert eller dei vil falle heilt ut. Dette gjer at brorparten av finansieringa til drift av HE, i framtida, i mykje større grad må baserast på kommunale tilskot. Ein del midlar kan nok finansierast av andre og via ulike prosjekt, men for å ha ein stabilitet må nok hovudtyngda av finansieringa skje via kommunale tilskot.

Dagleg leiar følgjer Fagrådet si tilråding om at noverande drift og aktivitetsnivå ved Hallingdal Etableresenter held fram på minst same nivå som i dag, og at ein rår til at kommunane dekkjer bortfall av regional finansiering.

Når det gjeld gjennomføring av prosjekt med målsetting «om å finne en stabil, framtidig drifts- og organisasjonsmodell for Hallingdal Etableresenter» meiner dagleg leiar at dette må vurderast i ein breiare samanheng.

Forslag til vedtak

Regionrådet for Hallingdal rår kommunane til å gjera slikt vedtak

1. Hallingdal Etableresenter er kommunane i Hallingdal si felles teneste for m.a. etablerarrettleiing. xx kommune ser det som føremålstenleg at det også vidare skal vera felles etablerarteneste for kommunane i Hallingdal.
2. xx kommune løyver sin del av kr. 635.000 etter vedteken fordelingsnøkkel for 2018.
3. xx kommune ber om at Hallingdal Etableresenter deltek i prosessar for å utvikle gode samarbeidsplattomar med Buskerud fylkeskommune og tilsvarande regionar i Buskerud.
3. xx kommune ber om at Hallingdal Etableresenter vurderer løysingar for organisering, i samarbeid med andre relevante næringsaktørar i Hallingdal. Der målsettinga er eit utvida samarbeid, for å styrke næringslivet i Hallingdal og vera ein betre hjelpar for næringslivet i Hallingdal.

Ål 23.6.2017

Knut Arne Gurigard
Dagleg leiar

Vedlegg

1. Hallingdal Etableresenter, notat 2017
2. Årsmelding 2016
3. Brukarundersøking 2012
4. [En etablert etableringstjeneste Utredning av etablerertjenesten i Buskerud, Telemarksforskning 2014](#)

Framtidig organisering og finansiering av Hallingdal Etablerersenter.

Bakgrunn:

I perioden 2005 – 2015 var drifta ved Hallingdal Etablerersenter basert på faste årlig driftstilskudd der tilskudd fra Innovasjon Norge og regionale utviklingsmidler (BFK) utgjorde om lag 50 % av budsjetterte inntekter. Tilskudd fra lokalt næringsliv (bankene), litt kursavgifter og kommunale bidrag har til sammen dekt de øvrige 50%, der kommunene har bidratt med ca 35% av totalbudsjettet.

I 2016 ble de regionale midlene koordinert, slik at hele tilskuddet på kr.635.000.- ble overført fra fylkeskommunen.

Høsten 2016 varslet utviklingsavdelingen i BFK at de vurderte ordningen med støtte til drift av etablererveiledningen i strid med gjeldende regelverk i EØS, og varslet om 40% redusert støtte for 2017.

Med bakgrunn i det reduserte tilskudd fra Buskerud Fylkeskommune dette året og med varsel om ytterligere reduserte tilskudd, søkte etablerersenteret om økonomisk støtte for 2017 fra regionrådet.

Regionrådet har gjort følgende vedtak:

1. Regionrådet for Hallingdal løyver kr. 310.000 i tilskot Hallingdal Etablerersenter for 2017. Tilskotet blir finansiert frå regionalt næringsfond.
2. Regionrådet for Hallingdal rår til at det blir gjort ei evaluering og vurdering av framtidig drift og finansiering av Hallingdal Etablerersenter, innan 1.6.2017. Dette vil vera med på å danne grunnlaget for vidare handsaming og kommunale løyvingar frå og med 2018.

15.mars 2017 vedtok «Hovedutvalg for miljø, innovasjon og næring» at (sitat):

Det skal også utarbeides en ny finansieringsløsning der fylkeskommunen ikke bidrar med finansiering av drift, men bidrar på andre måter... Og videre: Etablererveiledningen er et kommunalt ansvar og et verktøy for kommunene....

Fylkeskommunen sier med andre ord at kommunene som eiere skal overta hele det økonomiske ansvaret for drift av de lokale etablerersenterne.

Etter kontakt med Utviklingsavdelingen blir det bekreftet fra Anne Lise Lervåg (saksbehandler i denne saka) at fylkeskommunen ikke kan bidra med driftsstøtte til etablererveiledningstjenesten fra og med 2018, men åpner for finansieringsstøtte til avgrensede prosjekter rettet mot innovasjon og grundere.

Hallingdal Etablerersenter ble startet i 2002, og har siden 2005 vært et fast interkommunalt tiltak for alle 6 kommunene i Hallingdal. Gol kommune har i hele perioden hatt vertsfunksjon med arbeidsgiveransvar for daglig leder og regnskapsfunksjon for etablerersenteret.

Etablerersenteret har kontor i Hallingdal Næringshage, men møter etablereren i egen hjemkommune for veiledning utover det som kan gis pr telefon eller mail. Antall unike brukere av etablerersenterets tjenester har ligget i intervallet 100 – 115 unike brukere pr år helt siden det ble etablert som et fast tiltak.

For 2017 ligger følgende finansiering til grunn:

Kommunale tilskudd	kr. 486.000.-
Regionrådet	kr. 310.000.-
Buskerud Fylkeskommune	kr. 384.000.-
Lokale banker, 3 x 50.000.-	kr. 150.000.-
<u>Kursavgifter , etablerere</u>	<u>kr. 15.000.-</u>
SUM	kr.1.345.000.-

Etablerersenteret har et nøkternt budsjett og regnskap. Regnskapet viser at ca 75% av kostnadene ved etablerersenteret er lønnsrelaterte kostnader (inkl. kjøp av tjenester fra Sigvat Morken.). Av andre kostnader er gjennomføring av etablererkurs og kjøregodtgjørelse de største postene, som begge utgjør mye av selve verdiløftet og suksessformelen til Hallingdal etablerersenter.

Budsjettet kan vanskelig reduseres uten at det vil gå ut over driftsform og tilbud om veiledning i den enkelte etablerers hjemkommune og tett oppfølging av den enkelte i etableringsfasen. Noe som utgjør selve verdigrunnlaget til Hallingdal Etablerersenter.

Når den økonomiske støtten fra fylkesnivå til etablererveiledningstjenesten nå faller bort, må dette på et eller annet vis kompenseres av økt lokal finansiering. Det er vanskelig å se for seg et stort bidrag fra det private næringslivet i Hallingdal, av flere årsaker. Næringslivet i Hallingdal er generelt svakt organisert, uten noen felles økonomisk plattform.

Næringsforeningen Hallingexpo er selv avhengig av offentlig støtte til drift og ulike prosjekter og fellestiltak. Pr i dag er det kun de to sparebankene og Gjensidige Hallingdal som står fram som naturlige samarbeidspartnere for drift av etablerersenteret. Disse 3 aktørene har i flere år bidratt med til sammen kr.150.000.- til drift av etablerersenteret. De to siste årene har bankene også gitt betydelige beløp til innovasjonsprosjekter i regi av HallingExpo.

Forslag til videre drift:

1. Hallingdal Etablerersenter bør opprettholde nåværende driftsform, organisering og aktivitetsnivå for å stimulere til nyskaping og ivareta nyetableringer i alle kommuner i Hallingdal på minst samme nivå som i dag. Bortfallet av regional finansiering på kr.635.000 fordeles mellom kommunene i Hallingdal etter omforent fordelingsnøkkel.
2. Driften opprettholdes som nå. Det søkes økt finansiering fra lokalt næringsliv og det legges opp til en omdefinering av enkelte av dagens oppgaver til «prosjekt» som det søkes egen prosjektstøtte til fra BFK.
3. Etablerere i Hallingdal ivaretas fra kontoret i næringshagen på Gol. (Møter ikke lenger etablererne i egen kommune). Unntak der befaring eller møter med lokale aktører er nødvendig. Dette vil sannsynlig føre til redusert etterspørsel etter etablerersenterets tjenester med «lang» reiseavstand. Dersom ikke mulig redusert etterspørsel medregnes, vil rådgiving fra kun ett fast kontor kunne gi en innsparing på om lag 40.000-50.000 kr pr år, kjøretid og kjøregodtgjøring medregnet. Redusert etterspørsel vil selvsagt kunne gi enda mer innsparing, men det er vel neppe målsettingen.
4. Etablererveiledningen overføres til hver enkelt kommune kombinert med bruk av eksterne konsulenter fra ulike innovasjons- og inkubatormiljøer i Oslo-Drammensregionen.

Vedtak:

Fagrådet anbefaler at nåværende drift og aktivitetsnivå ved Hallingdal Etablerersenter opprettholdes for å stimulere til nyskaping og ivareta nyetableringer i alle kommuner i Hallingdal på minst samme nivå som i dag.

Bortfallet av regional finansiering på kr.635.000 anbefales fordelt mellom kommunene i Hallingdal etter omforent fordelingsnøkkel.

Det bør i tillegg søkes om eksterne midler til et å gjennomføre et tidsavgrenset prosjekt i samarbeid med regionrådet med målsetting om å finne en stabil, framtidig drifts- og organisasjonsmodell for Hallingdal Etablerersenter.

Årsmelding

Hallingdal Etablerersenter

2016

1. Organisasjon.

I Hallingdal er det en markert kultur for å etablere egen bedrift og regionen har vært på landstoppen over nyetableringer flere år på rad målt i forhold til folketallet i regionen.

Siden 2005 har Hallingdal Etablerersenter (HE) vært et fast interkommunalt tiltak i regionen. Gol kommune har arbeidsgiveransvar og fører regnskap for virksomheten. Regnskapet blir årlig revidert av Hallingdal/Valdres Revisjonsdistrikt.

HE har kontorsted på Hallingdal Næringshage, men en stor del av den daglige veiledningen foregår i hjemkommunen til brukerne av tjenesten. Samarbeid med Hallingdal Næringshage gir HE tilgang til kompetanse, markedsføring, gode kontorlokaler, breiband og tilgang på annen nødvendig infrastruktur.

Fagrådet for HE har hatt slik sammensetning i 2016:

- Gunn Eliassen, Hemsedal, representant for de kommunale næringsmedarbeiderne
- Ole Johnny Stavn, representant fra Rådmannsutvalget,
- Heidi Granli, Gol K, representant fra Regionrådet,
- Kathrine Kofstad, representant fra Innovasjon Norge
- Jan Egil Halbjørhus, representant fra næringslivet
- Maaik Visser, gründer og daglig leder for Lydfarge AS

Det er avholdt 3 fagrådsmøter i 2016, i februar, juni og oktober.

Trond Ask-Henriksen er ansatt som daglig leder i 80% stilling. Sigvat Morken har vært innleid på timebasis gjennom hans firma DC-Analyse as. Total ressursbruk på etablerersenteret i 2016 har vært ca. 1,1 årsverk.

2. Målsetting

Virksomheten ved HE i 2016 har vært lagt opp etter følgende målsettinger:

- Stimulere til nyskaping og entreprenørskap i Hallingdal
- Bidra til etablering av ny næringsvirksomhet i Hallingdal
- Bidra til at nyetablerte virksomheter får et best mulig fundament utvikle seg på.
- Bidra til videreutvikling og nyskaping i eksisterende næringsliv

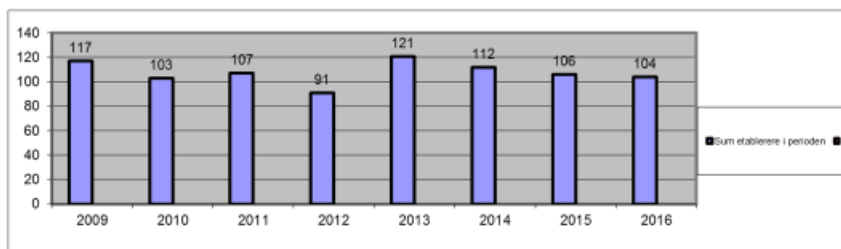
3. Strategier / tiltak og aktivitet i 2016.

HE har lagt vekt på følgende strategier/tiltak for å nå målsettingene:

Rådgiving til personer med planer om å starte egen virksomhet og tett oppfølging av nyetablerte bedrifter den første driftsperioden utover selve etableringsfasen utgjør hovedaktiviteten ved

etablerersenteret. I 2016 ble det gitt i veiledning til 104 unike brukere, med ulike forretningsideer. Dette er omtrent som gjennomsnittet (107 brukere) for perioden 2010 -2015.

Hallingdal Etablerersenter
Antall unike kunder 2009 - 2016

Tett oppfølging og flere veiledninger pr. etablerer, er en følge av bevisst satsing på å gi etablererne best mulig grunnlag i den vanskelige startfasen av virksomheten. Det er gitt råd om regelverk/forskrifter og virkemidler, gjennomgang av forretningsideer og forretningskonsept i samarbeid med etablererne, bistand til utarbeiding av budsjett og forretningsplaner, hjelp til søknader om etablererstipend, annen finansiering og allianse/- nettverksbygging.

Vinteren 2016 ble det årlige Etablererkurset for personer med planer om å starte egen virksomhet arrangert. På årets kurs deltok hele 24 deltakere, godt over gjennomsnittet på ca 15 deltakere andre år. Kurset er bygd opp over 10 kvelder a 4 timer med temaer som valg av selskapsform, markedsføring, salg og profilering av nystarta firma, økonomi, budsjetter og kalkyler. Kurset har som målsetting å gi alle deltakere ei innføring i markedsretta planlegging av oppstart av egen virksomhet, og gi kunnskap om alle faser i en bedriftsetablering. En av kveldene ble gjennomført som en åpen samling, der temaet «Bruk av sosiale medier i næringsvirksomheten» ble belyst. På denne åpne kurskvelden deltok ca 30 personer, og arrangementet profilerte HE på en god måte.

Etablerersenteret gir også i noen grad rådgiving til eksisterende bedrifter i deres interne utviklings- og omstillingsprosjekter med nye produkter, forretningsområder og andre innovative prosesser. Etablerersenteret bidrar i søknadsprosesser til Innovasjon Norge,m.m.

Siden høsten 2015 og gjennom hele 2016 har etablerersenteret vært en av pådriverne for «Innovasjonsløft Hallingdal». Dette er et innovasjonsprosjekt for utviklingsorienterte bedrifter i regionen, der ulike bedrifter «blandes» for å utløse innovative prosesser gjennom samhandling mellom deltakende virksomheter, både mellom godt etablerte bedrifter, med gründerpregete virksomheter, og internt i de enkelte bedrifter. Daglig leder i HE deltar også i styringsgruppa for prosjektet.

Hallingdal Etablerersenter eies av kommunene i Hallingdal, og har et tett og godt samarbeid med kommunenes næringsmedarbeidere, administrative og politiske ledelse. Etablerersenteret gir

løpende informasjon om senteret sine tjenester via kommunene sine næringsmedarbeidere, servicetorg og nettsider. Informasjon om etablerersentrets virksomhet finnes også på www.hallingdal-etablerersenter.no der mange etablerere og gründere profileres gjennom presentasjoner og artikler.

Samarbeid med andre lokale og regionale nettverk er en viktig del av virksomheten til Hallingdal Etablerersenter. En del etablerere har behov for tilførsel av kompetanse og nettverk utover det Hallingdal Etablerersenter kan bidra direkte med, og det er viktig at etablerersenteret kan formidle kontakt med andre aktuelle kompetansenettverk som f.eks Driv Inkubator, Papirbredden Innovasjon, Connect Norge, Innovasjon Norge, Patentstyret, Build2Grow/forskningsparken, osv.

Likeens er det det svært nyttig med et godt samarbeid med lokale banker og finansieringsinstitusjoner for å komme med innspill i en tidlig fase om hvordan etablererbedriftene må/bør jobbe for å skape en god prosess i arbeidet med finansiering. Etablerersenteret er også en aktiv aktør i det regionale arbeidet med tilflytting/tilbakeflytting i samarbeid med Regionrådet for Hallingdal. Etablerersenteret er kontaktpunkt og gir råd og veiledning for mulige tilflyttere som er på besøk i regionen, for hvordan de best kommer i kontakt med aktuelt næringsliv i Hallingdal

Etablerersenteret bidrar også i arbeidet med Ungt entreprenørskap og «Start av egen virksomhet» i skolene gjennom dommer- og veiledningsfunksjon på div. arrangement for ungdom med elevbedrift som prosjekt/fag.

4. Finansiering og økonomi.

Hallingdal Etablerersenter har, gjennom statusen som et fast regionalt tiltak, har hittil hatt en tilfredsstillende grunnfinansiering med et totalbudsjett i 2016 på kr.1.310.000.-.

I 2016 har kommunene i Hallingdal tilsammen bidratt med kr.470.000.-.

Fra Buskerud Fylkeskommune/regionale utviklingsmidler er det et driftstilskudd på kr.635.000., et beløp som tilsvarer tilskuddet fra Innovasjon Norge og regionale utviklingsmidler i 2015.

Fylkeskommunen har varslet sterkt reduserte bidrag i de nærmeste årene framover. Se pkt 5 «Prioritere oppgaver i 2017», siste avsnitt.

Gjensidige Hallingdal, Sparebank 1 Hallingdal/Valdres og Skue Sparebank har hver bidratt med kr 50.000, til sammen kr.150.000.-. Midlene fra næringslivet utgjør et viktig økonomisk bidrag og viser at de regionale finansieringsinstitusjonene verdsetter arbeidet som Hallingdal Etablerersenter utfører.

Det er i tillegg tatt inn kr.17.000 i kursavgift fra deltakere på etablererkurs.

Budsjetterte prosjektinntekter er ikke bokført i regnskapet for 2016, men ført i eget prosjektrengnskap for «Ung som ressurs for gründere i fjellregionen». Disse budsjetterte inntektene er dekt inn med lavere kostnader enn budsjettert i 2016.

5. Videre arbeid

Prioriterte oppgaver i 2017:

- Råd og veiledning til gründere/etablerere vil fortsatt ha hovedfokus der en prioritert oppgave vil være å gi tilstrekkelig oppfølging av alle som har behov for det i den første driftsfasen etter etablering.
- Bidra med veiledning og kompetanse i skolens arbeid med entrepenørskap, elevbedrift og gründerskap i ungdomskolen og på videregående nivå.
- Delta aktivt i det regionale næringsutviklingsarbeidet
- Være en aktiv bidragsyter i kommunenes næringsarbeid
- Styrke profileringen av HE i form av direkte kontakt med de viktigste formidlingskanalene og en aktiv bruk formidling på våre nettsider
- Et viktig arbeid for 2017 vil være å sikre et varig økonomisk fundament for å opprettholde nåværende aktivitetsnivå med utgangspunkt i et lavere framtidig økonomisk bidrag fra fylkeskommunalt nivå. For 2017 har fylkeskommunen varslet 40% lavere driftstilskudd enn, med signal om ytterligere reduksjon i årene framover.

Trond Ask-Henriksen,
Daglig leder
Hallingdal Etablerersenter

Sammendrag av spørreundersøkelse

utført av Kunnandi AS for Hallingdal Etablerersenter

oktober 2012

Innledning

Dette er et utdrag fra en rapport Kunnandi AS har utført for Hallingdal Etablerersenter. Den baserer seg på en elektronisk spørreundersøkelse, distribuert til 186 e-postadresser til brukere av Hallingdal Etablerersenter i perioden 01.01.2009 – 30.06.2012. Undersøkelsen ble utført i oktober 2012. Det kom inn 80 svar på undersøkelsen. Undersøkelsen er semistrukturert, som vil si at den består av delvis gitte lukkede svaralternativer og delvis åpne spørsmål hvor respondenten på egen hånd skriver ned svarene for å kunne fange opp flere nyanser. Formålet med undersøkelsen har vært å avdekke status blant de bedriftene som har benyttet seg av Hallingdal Etablerersenter, og hvordan disse oppfatter tjenestetilbudet ved etablerersenteret.

Respondentene

Av de som har svart på undersøkelsen ser vi en god fordeling både i kjønn, alder, og utdanning. Kjønnfordelingen blant respondentene for undersøkelsen ble 50,8 % kvinner og 49,2 % menn. Alderen til respondentene er mellom 24 og 66 år, med et gjennomsnitt på 43 år.

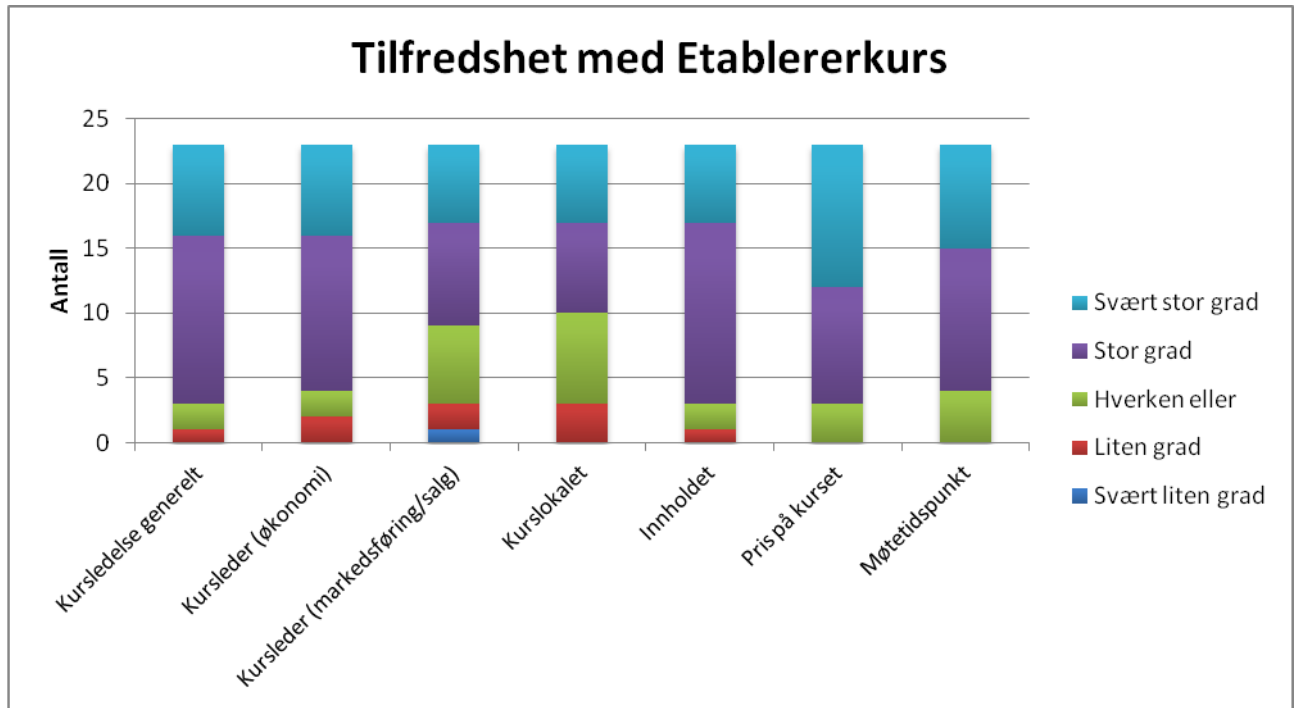
Bedriften

Av de 80 respondentene som har svart på undersøkelsen, har 78,8 % etablert en bedrift, og 21,3 % ikke etablert. Av de 63 som har etablert bedrift, er det hele 56 som fortsatt eksisterer. Dette tilsvarer 88,9 % av de som ble etablert.

Respondentene er spurt om antall ansatte, ved oppstart og per i dag (oktober 2012). Antall ansatte fra oppstart fram til i dag har økt med 19 prosent, noe som tilsvarer 0,39 ansatte. Dette gjenspeiles også i antall årsverk. Ved oppstart hadde bedriftene et gjennomsnitt på 1,35 årsverk, mens i dag har de et snitt på 1,7. Respondentene ble også spurt om målsetning for antall ansatte og årsverk om tre år (2015), her målsetter de i snitt 3,43 ansatte og 2,9 i årsverk. Gjennomsnittlig omsetning for respondentene i 2011 var 1 123 428 kr. Den målsatte omsetningen i gjennomsnitt er henholdsvis 1 592 386 kr for 2012, 2 366 625 kr for 2013 og 5 256 842 kr for 2017. Bedriftene har med andre en målsetting om å doble sin omsetning i løpet av to år !

Etablererkurs

Av respondentene hadde 35,9 % deltatt på Etablererkurs, mot 63,1 % som ikke har deltatt. Resultatene i denne delen er da basert på de 24 respondentene som har deltatt på kurs. Så mange som 22 av de 24 som har deltatt på etablererkurs, vil anbefale kurset til andre.

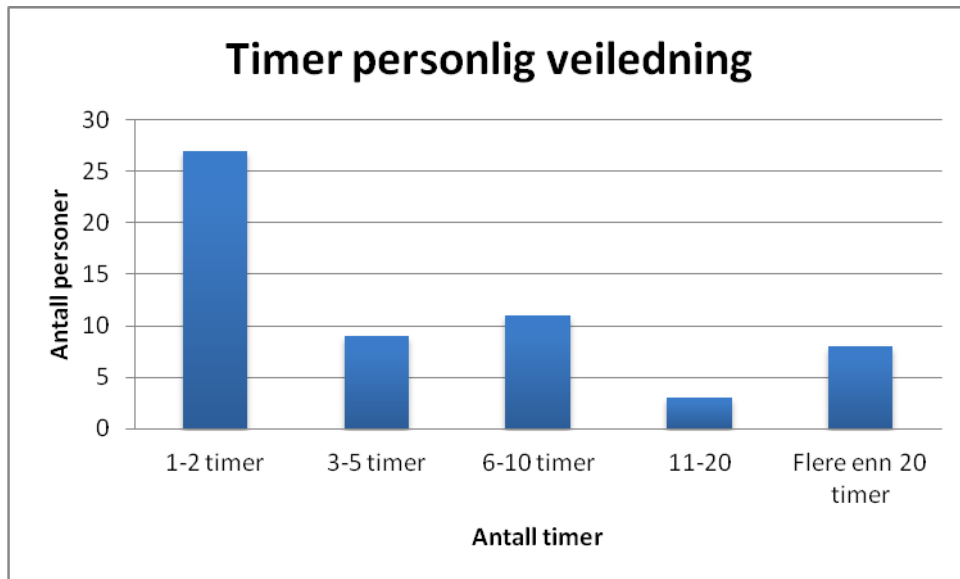

Ut i fra resultatene kan man se at de aller fleste i stor grad er tilfredse med variablene det ble spurt om. Ved å se alle variablene samlet finner man den totale tilfredsheten for etablererkurset. Da får man et gjennomsnitt på 4,03 (på en skala fra 1 – 5, der 5 er "svært stor grad"). Totalt er respondentene altså i stor grad tilfredse med Etablererkurset.

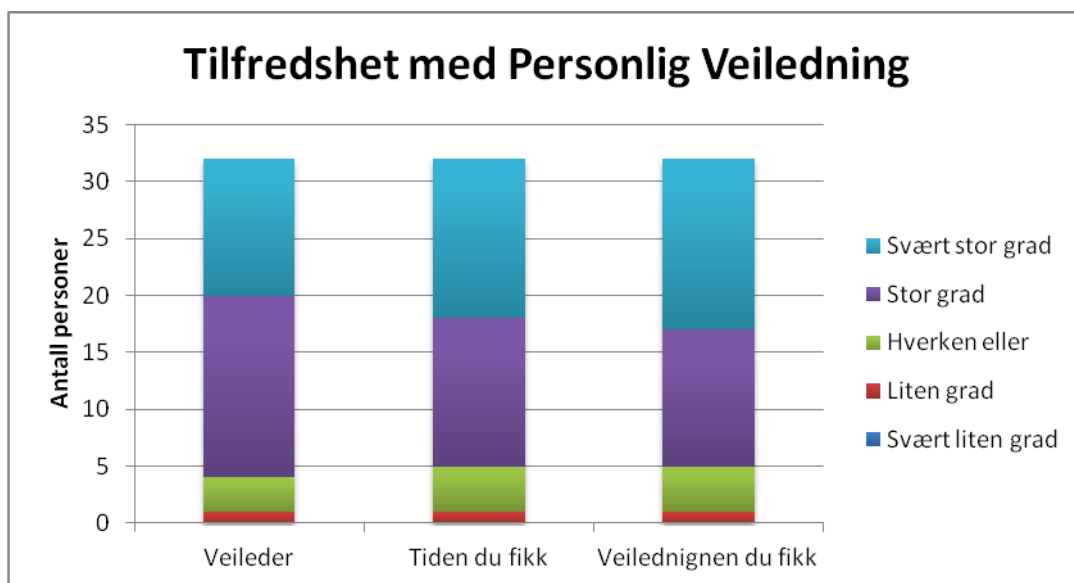
Personlig veiledning

Av 65 respondenter, har 48 benyttet seg av personlig veiledning. Respondentene er spurt om deres oppfatning av den personlige veiledningen. Hvor mange timer personlig veiledning respondentene har hatt totalt sett er vist i modellen nedenfor.

SAK 15-17, VEDLEGG 3

Respondentene er bedt om å vurdere sin tilfredshet i forhold til den personlige veiledningen de fikk. Svarene er presentert i modellen nedenfor.

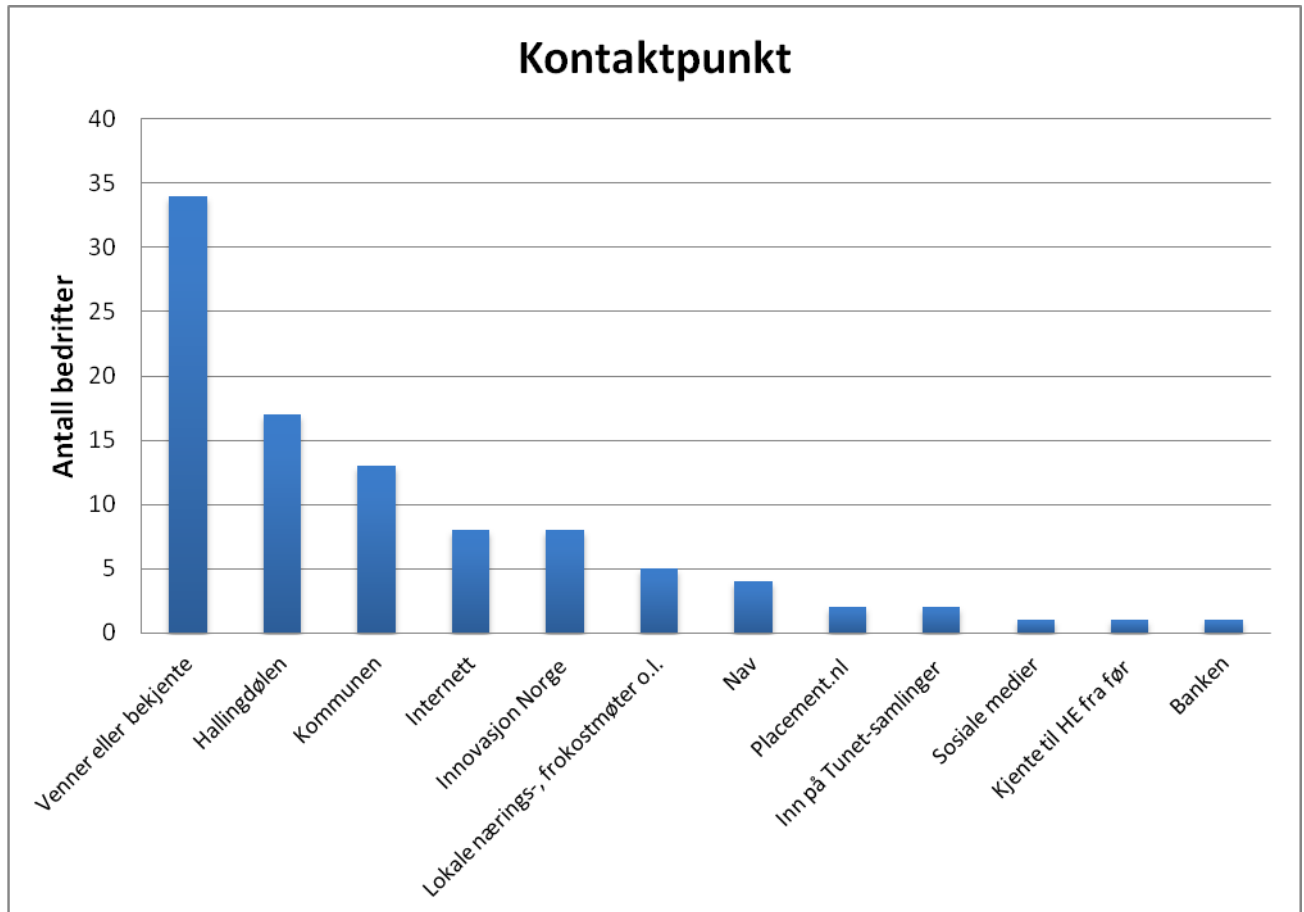
Ut i fra modellen ser man at respondentene er i svært stor grad fornøyd veiledningen de fikk. Bare én person er i "liten grad" fornøyd med den personlige veiledningen. Ved å se alle variablene samlet finner man den totale tilfredsheten for den personlige veiledningen. Dette gir et gjennomsnitt på 4,25 (på en skala fra 1 – 5, der 5 er "svært stor grad"), noe som igjen sier at respondentene i stor grad er fornøyd med veiledningen de fikk.

Undersøkelsen etterspør også kommentarer fra respondenten angående den personlige veiledningen de fikk. . Gjennomgående for kommentarene er at de er positive til veiledningen og det er stor grad av fornøydhet.

Hallingdal Etablerersenter

Her er respondentene bedt om å vurdere hvorfor og hvordan de tok kontakt med Hallingdal Etablerersenter

Først ble respondentene bedt om å svare på hvor de hørte om Hallingdal Etablerersenter. Resultatene er vist i modellen nedenfor. Her ser man at de hovedsakelig er blitt henvist gjennom venner eller bekjente, Hallingdølen, kommunen samt Innovasjon Norge og internett.

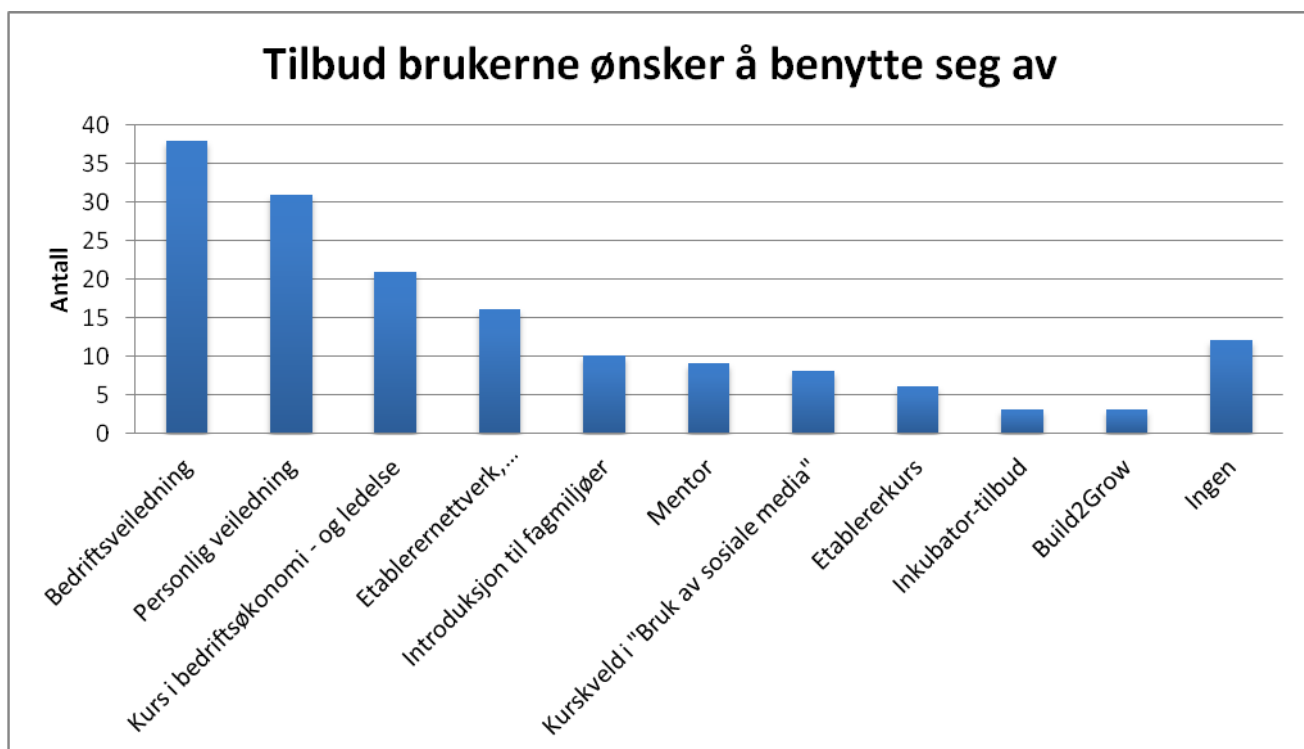
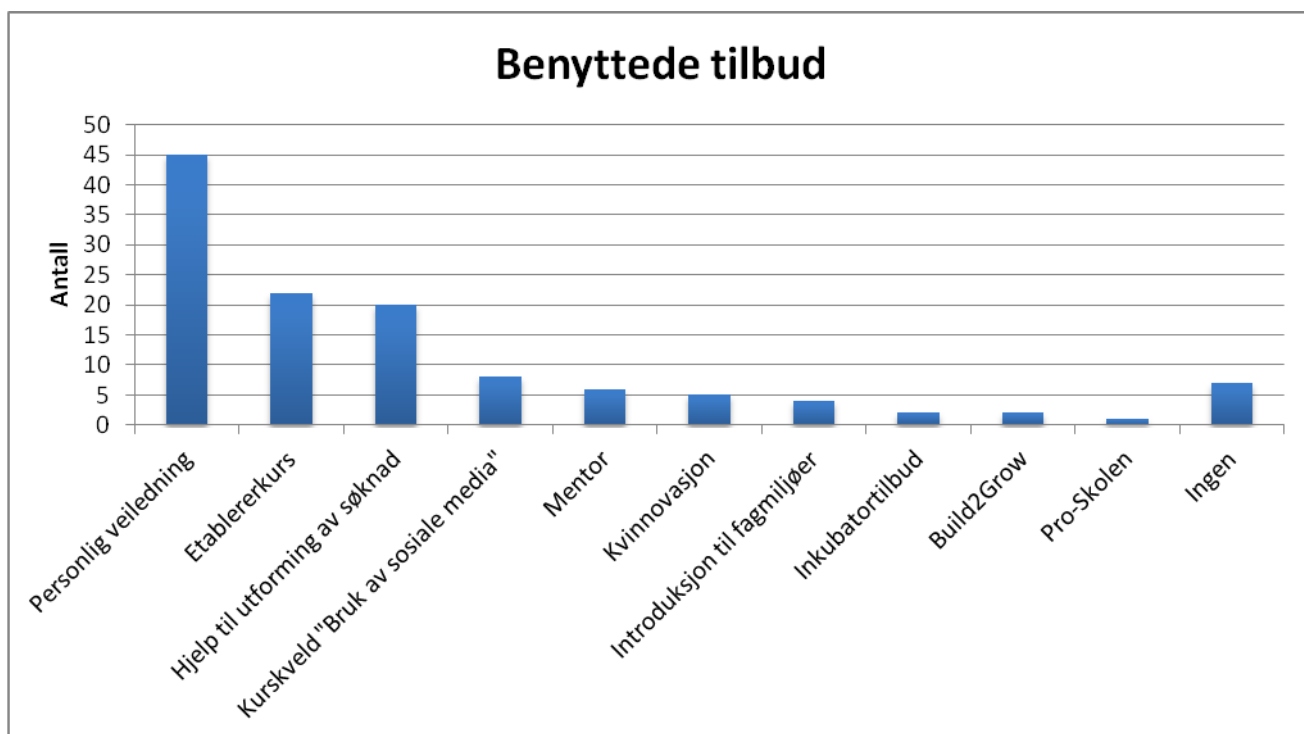

Neste spørsmål handler om hvorfor de tok kontakt med Hallingdal Etablerersenter. Her kommer det fram at majoriteten tok kontakt med etablerersenteret for å få veiledning om oppstart av egen virksomhet. Videre ser vi at veiledning for drift etter oppstart, veiledning om bedriftsutvikling, etablererkurs, hjelp til utforming av søknader og veiledning om finansiering er andre viktige kontaktårsaker.

Respondentene ble også spurt om Hallingdal Etablerersenter er lett å finne informasjon om. Av svarene framgår det at over 40 prosent synes at det i stor grad eller svært stor grad er lett å finne informasjon om Hallingdal Etablerersenter. Det er også 35,8 % som svarer hverken eller, og over 20 prosent som i liten grad og svært liten grad synes det er lett og finne informasjon. Så her finnes det eventuelt et forbedringspotensial. Videre er de aller fleste i stor grad og svært stor grad tilfredse med mottakelsen og responsen ved deres henvendelse til Hallingdal Etablerersenter.

Tjenestetilbudet til Hallingdal Etablerersenter

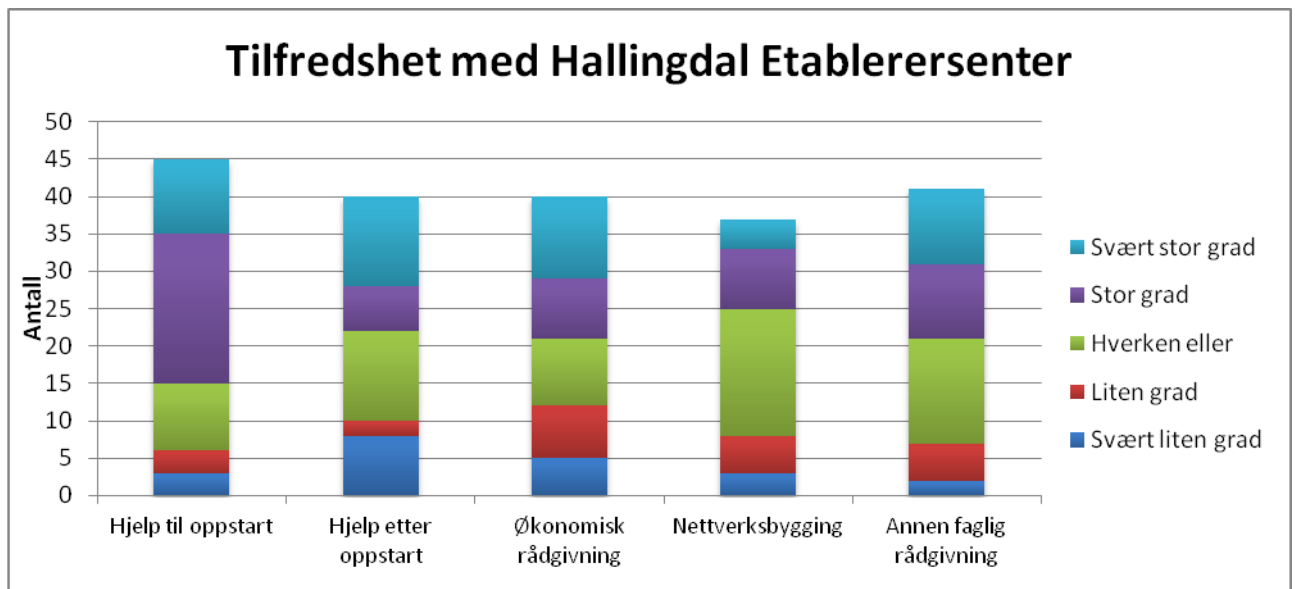
Respondentene er bedt om å svare på tilbudene ved Hallingdal Etablerersenter som de har benyttet seg av, og ønsker å benytte seg av i fremtiden. Begge spørsmålene er presentert i modellene nedenfor.

Ut i fra modellene ser vi at noe over 40 personer (ca 55%) har benyttet seg av personlig veiledning, og at nesten 40 % ønsker å benytte seg av dette i fremtiden

Respondentene er spurt om hvordan de generelt er fornøyd med Hallingdal Etablerersenter.

Resultatene er presentert i modellen nedenfor.

Ut i fra modellen ser man at "hjelp til oppstart" er det respondentene er mest fornøyd med.

I forhold til tilbud og tjenester som respondentene savner fra Hallingdal Etablerersenter kommer følgende fram: ressursgruppe, mer engasjement, oppfølging, bedre hjemmesider, fokusere på virkelige mål, kvinnoavsjon savnet, hvordan avvike en bedrift og kartlegging av kompetansemiljøer på nett.

Til slutt er respondentene bedt om å fortelle hva de synes er positivt og hva de mener kan forbedres ved Hallingdal Etablerersenter. Under positive kommentarer er det 45 svar. Gjengangerne er: tilgjengelighet, lokal kunnskap, kompetanse, viktig for nærmiljøet, ærlige og oppriktige, god støtte gjennom oppstartsprosess og kostnadsfritt.

Under kommentarer på hva respondentene mener Hallingdal Etablerersenter kan forbedre, er det ca. 40 svar. Gjennomgående for dette spørsmålet er tettere oppfølging under og etter oppstart, nettverksbygging, gi enklere svar, bedre informasjon og nettbruk, veiledning i en avviklingsfase, positivitet, hjelp og info om søknader, større fleksibilitet på kurstidspunkt, tettere dialog med kommunen.

Hovedkonklusjoner

1. Nær 80 % av de som er i kontakt med Hallingdal Etablerersenter etablerer egen virksomhet og nesten 90 % av disse eksisterer fortsatt etter noen års drift. Bedriftene har som målsetting (gjennomsnittlig) å doble omsetningen sin i løpet av 2 år.

SAK 15-17, VEDLEGG 3

2. Brukerne er i stor grad fornøyde med tjenestene og veiledningen ved Hallingdal Etablerersenteret, og et flertall gir uttrykk for at de fortsatt ønsker å benytte etablerersenterets tjenestetilbud. Det framgår at personlig veiledning er det tjenestetilbudet som flest har brukt, og vil benytte seg av i framtida.

3. Hallingdal Etablerersenter får gode tilbakemeldinger på tilgjengelighet, lokal kunnskap og kompetanse, og som støttespiller i oppstartfasen. Flere mener at Hallingdal etablerersenter kan bli enda bedre til å gi tettere oppfølging i startfasen for en virksomhet, bli bedre på nettverksbygging for etablererne og har et forbedringspotensial innen nettbasert informasjonsflyt til nyetablerere og ferske bedriftsledere.